

Literatura – Paměť – Mezigenerační dialog

Prezentace dvou vzdělávacích projektů

(Soutěž o Cenu Vladimíra Jochmanna)

PhDr. Martin Valášek, Ph.D.
Gymnázium PORG Libeň
Lindnerova 3
Praha 8 – 180 00
(valasek.valasek@gmail.com)

(Tento soutěžní záměr nebyl podpořen jinou cenou nebo grantem)

1

Já jako ty – Ty jako já

NEJ kniha mých třináctiletých rodičů

Cíl projektu

Projekt „NEJ kniha mých třináctiletých rodičů“ je určen pro studenty sekundy osmiletého gymnázia (sedmé třídy základní školy). Studenti mají nejprve od maminky či tatínka zjistit, která byla jejich nejoblíbenější kniha ve věku přibližně třinácti let (tj. ve věku dnešních sekundánů/sedmáků), knihu mají přečíst, zhodnotit ji (napsat o ní esej/článek) a poté zpracovat s rodičem o dané knize rozhovor.

V průběhu projektu tak studenti musí projevit rozličné schopnosti. Nejprve kompetence strategicko-komunikační, tj. ukazuje se, že není zcela jednoduché rodiče přimět k vážné reflexi o své dětské četbě. Následují kompetence čtenářské a kriticko-analytické (knihu přečíst a v eseji/článku zhodnotit) a v neposlední řadě se jedná o kompetence dialogicko-publicistické, tj. realizace a následná editace a redakce rozhovoru.

Zadání projektu

Několik týdnů před plánovanou realizací projektu obdrží studenti písemné zadání tohoto znění:

Kdyby přišla řeč na nejoblíbenější knihu nebo na knihu, která mě nejvíc ovlivnila a kterou bych každému doporučil(a), jistě by si každý/á sekundán/ka, možná po chvíli váhání, vzpomněl/a na toho svého NEJ autora a jeho NEJ knihu.

Otázka však v našem případě stojí jinak: Která byla NEJ kniha mých rodičů v třinácti letech? Která kniha je tehdy zasáhla, významně ovlivnila? O které knize si myslí, že by mě rozhodně neměla minout?

Když se vám podaří z rodičů „vytáhnout“ kýžený titul, máte zpola vyhráno. Co dál?

Onu KNIHU si opatřete (zapátrejte v rodinné, školní či městské knihovně, u přátel, známých atd.) a přečtete. (Pokud už jste ji náhodou četli, nechte si doporučit nějakou další, případně se obraťte na druhého z rodičů.)

Poté:

1. napište ESEJ o této doporučené KNIZE

– v úvodní části zmiňte historii pátrání po onom titulu (o kterých jiných knihách se rodiče zmiňovali, než se dobrali výsledku? jak se stavěli k vašim otázkám? bylo obtížné si onen titul opatřit? apod.),

– dále knihu charakterizujte a zhodnoťte, využijte prvky, jež znáte z psaní recenzí (rozsah: cca 2 normostrany, tj. 3600 znaků)

2. zpracujte s rodičem/rodiči interview o přečtené knize

(proč právě „ta“ kniha? jak se na ni dívají s odstupem času? přečetli ji od té doby ještě někdy? co pro ně znamenala? atd. atp.)

(rozsah cca: 1–1,5 normostrany, tj. 1800–2700 znaků)

Rozhovor připojte za výše uvedenou esej. Rozhovor necht' je z hlediska jazykové správnosti již upraven (zredigován), psán spisovnou češtinou, v kultivované podobě.

**Odevzdávejte jednak elektronicky (valasek@porg.cz), jednak vytištěné.
Termín odevzdání: úterý XX. května 20XX, 8:40 hod.**

Jednotlivé body zadání je vhodné se studenty podrobně prodiskutovat a upozornit je na možné potíže – v tomto případě především při pořizování rozhovoru, jeho přepisu a následné redakci.

Průběh

V období několika týdnů, kdy mají studenti na projektu pracovat, je vhodné průběžně sledovat postup jejich prací. Jednak proto, aby měl učitel jistotu, že studenti opravdu „něco dělají“ a nenechávají projekt na poslední chvíli, jedna proto, že sdílení dílčích neúspěchů či problémů může pomoci jiným žákům, aby se jich vyvarovali.

Výstupy

Při diskusní hodině, která následuje po odevzdání studentských prací, se u studentů často objevují velmi pozitivní reakce na tento projekt. Mnohé ze studentských esejí nepostrádají v úvodu prvky napětí – cesta za získáním kýženého knižního titulu je vpravdě detektivní. Dovolím si na ukázkou tři citace z úvodních pasáží esejí:

„O několik dní později jsem se rozhodla zkusit štěstí u mámy. A bylo to opravdové štěstí. Zmínila jsem se o tom jen tak mimochodem v autě cestou domů, pak nastalo asi dvacetivteřinové ticho a potom máma řekla, že ta knížka se jmenuje Siddhárta a že ji máme doma. Ze všech knížek, které tehdy přečetla (a že jich určitě bylo hodně), mi během necelé půlminuty vybrala jedinou.

„A o čem je?“ ptala jsem se.

„O cestě. O pouti za poznáním. Bude se ti líbit.“ (Anita Zeidlerová)

„Než jsem projekt o oblíbené četbě rodičů, když jim bylo jako mně, vůbec začala, důkladně jsem si promyslela svou taktiku. Tatínek čte hodně Kafku, líbil se mu Solženicyn, ale hlavní složkou jeho četby jsou od té doby, co si na něj pamatuji, knihy dějepisné. Co mohl číst, když mu bylo jako mně? Víím, že se zajímal o chemii a chodil na judo. Má babička si myslí, že každé dítě by mělo projít Čapkem, Verneovkami, Ransomovkami a Robinsonem Crusoe, takže předpokládám, že kromě učebnic analytické chemie v mém věku četl i něco z toho. Protože však k dobrodružným románům, ač je to podle babičky velká škoda, opravdu netíhnu, Čapkovými známými díly jsem prošla a ani ty učebnice mi nepřípadaly jako vhodná alternativa, rozhodla jsem se, že tatínka z celého projektu vypustím. Maminka mi přišla o mnoho schůdnější. Kromě Harryho Pottera prošly jejími rukami snad všechny známé knihy. Vždycky dbala na to, abych četla, bere to jako základ vzdělání. Doporučovala mi knížky, když jsem byla mladší, často jsem se bránila, ale nakonec jsem stejně podlehla a dokonce se mi jí vybraný titul líbil. Takhle jsem se dostala ke svým nejoblíbenějším knihám: Nebezpečné známosti, Král krysa, Bouřlivé výšiny a teď už i Dáma s kaméliemi. Podtrženo sečteno maminka byla shledána pro můj projekt jako nejvhodnější kandidát.“ (Štěpánka Pabiánová)

„Na začátku byla pouze otázka, kterého z rodičů oslovit. Přemýšlela jsem nad tím, zda mne samotnou nenapadne, o jaké knize by který z rodičů mohl mluvit a přitom jsem si vzpomněla, že tatínek nedávno mluvil o knize svého mládí. Šlo o Dobrodružství Toma Sawyera a Huckleberryho Finna od Marka Twaina. Myšlenka byla matkou činu, a tak jsem se tatínka hned zeptala. Jak je možné číst v druhé části práce, v rozhovoru, tatínek se mi svým způsobem vysmál. Dobrodružství dvou malých chlapců je sice velmi poutavý příběh, sama mohu soudit, že zaujme spíše mladší děti. Nicméně rozhovor s tatínkem byl započat, a tak jsem u něj již zůstala. Literární debaty s mým otcem nejsou u nás doma výjimkou, proto nebylo třeba doprošovat se odpovědi a dlouho jí vyčkávat. Vzhledem k tomu, že tatínek je celkem zvyklý doporučovat mi tituly k přečtení, neměl problém ani s odpovědí na mé otázky. Rozhovor probíhal ve dvou etapách, ovšem pro ucelenost příspěvku jsem dvě části spojila v jednu. Já se k četbě jím doporučeného Krysaře budít nemusela. Přečetla jsem jej téměř jedním dechem bez nucení a unavených přestávek. (V. Hlášková)

Zhodnocení projektu a další možnosti rozšíření

Tento mezigenerační čtenářský projekt má velmi pozitivní ohlas nejen mezi studenty, ale i mezi rodiči – ti si při třídních schůzkách často pochvalují, že se se svými dětmi zase „konečně

normálně bavili“ a že byli přinuceni k tomu, si se svými potomky sednout a vážně a seriózně se nad některými otázkami zamyslet.

Mezi studenty i rodiči může být poptávka i po práci jiných studentů – pak je možné vytvořit z elektronicky přijatých prací webovou stránku projektu a na ní jednotlivé práce prezentovat „urbi et orbi“.

Dalším, vyšším stupněm realizace může být využití obrazového doprovodu (sken či fotokopie obálky) a typografická realizace práce, tj. její zalomení a typografická úprava v rámci např. Microsoft Publisher apod.

2

Tobě 13 aneb prarodiče zamlada

Cíl projektu

Projekt „Tobě 13 aneb prarodiče zamlada“ je určen pro studenty tercie osmiletého gymnázia (osmé třídy základní školy). Studenti mají vést rozhovor s babičkou či dědečkem o tom, jak žili, co dělali, o čem přemýšleli v době, kdy jim samotným bylo třináct let. Tento druhý projekt navazuje na práci „NEJ kniha mých třináctiletých rodičů“ – studenti už jsou schopni vést a zredigovat kratší rozhovor, nyní je čeká interview obsáhlejší a detailnější.

Stejně jako v případě předchozího projektu, musí studenti i zde projevit nejen kompetence strategicko-komunikační, ale i fotografické či publicistické (co se výběru žánrů týče – medailon, interview, perex).

Zadání projektu

Několik týdnů před plánovanou realizací projektu obdrží studenti písemné zadání tohoto znění:

TOBĚ 13

- úkol: ved' a zpracuj rozhovor o tom, jaké to bylo, když bylo některému z tvých prarodičů 13 let, tedy tolik, kolik je teď tobě

- cíle:

- 1) naučit se připravit a vést rozhovor, uvědomit si rozdíl mezi rozhovorem a dotazováním
- 2) naučit se vhodně formulovat a prezentovat otázky, včetně doplňujících
- 3) naučit se vybrat podstatné/zajímavé informace a strukturovat je do tematických celků
- 4) naučit se upravovat mluvený projev – s přihlédnutím k určení výsledného textu vhodně eliminovat nespisovné prostředky
- 5) naučit se při zpracování rozhovoru akceptovat hledisko určení textu a charakteristik jeho příjemce

- výsledná podoba:

- 1) rozhovor (navrhované tematické okruhy: rodina, kamarádi, škola, volný čas, kultura, politika, bydlení, stravování, doprava apod.)
- 2) fotografie zpovídáné osoby současná i dobová, včetně popisu, za jakých okolností byla pořízena, kdo další na fotografii je apod.
- 3) krátký text typu medailonku (kolik je zpovídánému let, co vystudoval, kde a v jaké pozici pracoval, jaké má rodinné zázemí apod.)

4) krátké shrnutí/zhodnocení práce (co nového se zpovídající dozvěděl, naučil, uvědomil si, co mu ztrpčovalo práci na projektu apod.)

- formální požadavky:

1) elektronická (.doc) i tištěná forma

2) termín odevzdání: XX. 3. 20XX (elektronicky i vytištěné) – valasek@porg.cz

Průběh

Studentům je třeba záhy připomenout zásady vedení rozhovoru i následného zpracování a redigování. Je užitečné průběžně sledovat postup jejich prací, dotazovat se, jak jsou daleko, jestli už mají vytipovaného respondenta/ku (prarodiče často bydlí ve vzdálených lokalitách, kam se rodina nedostává tak často, a je tudíž třeba dlouhodobě plánovat).

Výstupy

Na závěr projektu je vhodné zařadit diskusní hodinu, jež by reflektovala úspěchy a neúspěchy studentů a výsledek projektu jako takový. I tento projekt bývá studenty přijímán i hodnocen veskrze kladně, kolikrát se jedná o vůbec první takto soustředěnou rozpravu vnoučete s prarodičem. Pro ilustraci dvě ukázky úvodní části (foto + medailon) a zhodnocení:

Nora Trísková, Tercie

O parní mašině a lezení přes plot

Alena Bernartová - Suchánková je moje babička. Narodila se 4. 12. 1940 v Hradci Králové jako jediné dítě svých rodičů. Opět let později se přestěhovali do Trutnova, kam chodila i do školy a na gymnázium. V roce 1958 chtěla jít na vysokou školu studovat český jazyk a hudbu, ale kvůli politickým názorům svých rodičů nemohla, takže nakonec vystudovala zemědělskou školu. V dalších letech pracovala jako účetní a v roce 1963 se vdala za mého dědečka Petra Bernarta. Přestěhovala se za ním na hájovnu do Křivoklátských lesů a o pět let později se jí narodila moje máma Alice. Poté pracovala až do roku 1997 u lesů ČR. O rok později se jí narodilo její první a jediné vnouče, které k ní do dnes jezdí na hájovnu v srdci Křivoklátských lesů.

„Na závěr bych chtěla napsat, že jsem ráda, že jsem s babičkou tento rozhovor udělala a patří jí velké díky za to, že mě nechala nahlédnout do svého, bezpochyby velice šťastného dětství.“ (Nora Trísková)

TOBĚ 13

aneb O žabích stehýnkách, Měně a studentském mišmaši

Na obou fotkách je vyobrazena má babička, vlevo na fotce z průkazu z roku 1954 (14 let) a vpravo fotografie vyfocena pro tuto příležitost (2013).

***Hana Duchová** (*1940) je moje babička z tátovy strany a je jí 73 let. Narodila se v Ostravě-Přívoze, kde prožila většinu svého mládí. Předškolní věk však trávila na jižní Moravě, kam ji ve strachu z bombardování poslal ke známým její tatínek. Později pracovala dlouho hlavně jako personalistka. Nyní žije v moravském městečku Kopřivnice se svým manželem, je podruhé vdaná. Byla vášnivou horolezkyní, avšak nyní už jí tuto aktivitu její zdravotní stav nedovoluje, ale k přírodě má stále blízko. Ráda řezbaří, houbaří a odněkdy se věnuje i skautingu.*

„Když jsem své babičce oznámil, že bych s ní chtěl zrealizovat tento projekt, byla nadšená, ráda mi vypráví historky svého mládí. Do dalšího dne mi oznámila, že své dětství sepsala na osm listů A4 s tím, že mi to snad pro začátek bude stačit. Tím byla má práce značně ulehčena, protože jsem se jenom zeptal na doplňující otázky. Vyplatilo se mi, že jsem si přesně otázky nepřipravil předem, pouze jsem měl hrubou představu. Celé interview vypadá plynuleji. Rozhovor jsem si nahrál a později upravil a přepsal, nesetkal jsem se s žádnými komplikacemi. Když jsem babičce později oznámil, že budu potřebovat i dobové foto, přimělo ji to k hledání po celém domě, za krátký čas mi však poslala 30 fotografií z té doby. I za to jí patří velké díky.“ (Petr Jakubčík)

Zhodnocení projektu a další možnosti rozšíření

U studentů, rodičů i prarodičů je tento projekt hodnocen velmi vstřícně a pozitivně. Provětrají se při tom rodinné historie i fotografické archivy. Rozhovory bývají velmi živé a díky pohnutým životním osudům babiček a dědečků i velice zajímavé. Proto je možné či přímo žádoucí poskytnout je širší čtenářské veřejnosti – ať už (výběrově) prostřednictvím školního časopisu, nebo v podobě speciálně ad hoc vyrobeného bulletinu (v e-formě nebo tištěného).